

Yaşam

S a r g u n A . T o n t

Ödüller...

Bu yılın fizyoloji-tıp ödülü, mide ülserinin bakteri enfeksiyonu sonucu ortaya çıktığını kanıtlayan Avustralyalı Barry J. Marshall ve J. R. Warren'a gitti. Çekenler bilir, uzun süre, ülserin stres yüzünden midenin normalin üstünde asit salgılamasından kaynaklandığı zannedildi. Bu yüzden verilen diyet ve ilaçların satıcı firmaları zengin etmekten başka bir yararı olmuyordu. Şimdiyse antibiyotikler sayesinde 2 ya da 3 haftalık bir tedavi ülseri yok edebiliyor. Geçen yıl verilen tıp ödülleri, bir araştırmacının hakkı yenildiği iddiasıyla (ki iddia haklıydı) oldukça tepki toplamıştı ama biz ülserlilerin ilelebet şükran borcu duyacağımız Marshall ve Warren hakkında yerli ya da yabancı basında tek bir olumsuz tepkiye rastlamadık.

Nobel Edebiyat ödülleri ise neredeyse her yıl tartışılır. Bildiğiniz gibi bu yıl tartışmalara iki dev yazarımız, Yaşar Kemal'in ve Orhan Pamuk'un da adları karıştı ve ne yazık ki ülkemiz Nobel fakirliğinden yine kurtulamadı. Şimdiye kadar sadece 757 kişiye ödülün verildiğini göz önüne alırsak Nobelsiz olmamız aslında utanılacak bir olay değil.

Nobel web sayfasında (www.nobelprize.org) dolanırken gözümüze çarptı: Kazananlardan sadece 33 tanesi kadıymış. Gerçi Madam Curie'nin hem fizik hem de kimya ödülünü kazanan tek bilim insanı olması hanımların yüreğine biraz olsun soğuk su serpmiştir. Emin değiliz ama belki de en yoğun Nobel kutlaması 1915 yılında Bragg ailesinin evinde olmuştur.

Çünkü o yıl ödül hem babaya, hem 25 yaşındaki oğluna verilmiş. Oğul Bragg tarihe en genç Nobelci diye geçerken başka bir fizikçi, Raymond Davis, ödülü aldığı anda tam 88 yaşındaymış.

Ödüle hayır diyenler de var. Bunlardan 4'ü kendi hükümetlerinin "eğer kabul edersen biz sana gösteririz" türü tavır koymasından, diğer ikisi ilke olarak bu tür unvanlara karşı oldukları için ödülü kabul etmemiş. Birinci kategoride Rus yazarı Boris Pasternak, ikincisinde Fransız yazar-filozof Jean Paul Sartre'ın adı var.

Bütün bunları okurken aklımıza bazı sorular geldi. Acaba 88 yaşındaki Davis konuşmasında "Şimdiye kadar aklınız neredeydi?" kabilinden bir sitemde bulundu mu? Nobel alerjisi olan Sartre neden "Doktor raporum var, törene katılamayacağım, ama siz parayı lütfen şu adrese acele postalayın" deyip paranın bir kısmıyla kendine güzel bir bisiklet satın aldıktan sonra gerisini bir hayır kuruluşuna postalamadı? Doğrusu çok ayıp etmiş.

Bu yorumlar sizin canınızı sıktıysa beni bağışlayın; atalarımızın buyurduğu gibi "zenginin parası fakirin çenesini yorar". Ama aşırı mütevazılığı bir yana bırakırsak benim de fi tarihinde bir ödül kazandığımı belirtmekte yarar var. Pendik İlkokulunun 2. sınıfındayken hocamız Ramize hanım sınıfta en iyi kompozisyonu yazdığım için bana bir dolmakalem hediye etmişti. Sınıfın çoğunluğu grip yüzünden okula gelmediği için rekabet fazla olmadı ama ödül hangi şartlar altında verilirse verilsin, küçümsenemez. İşte bu konuda Amerikalılar çok rahat ve bize kalırsa Nobelcileri çoktan sollamışlar.

MacArthur adında bir kuruluş bir üniversite dekanına, bir fotoğrafçıya ve hatta bir balıkçıya bile ödül veriyor. Hem de kişi başına 500 bin dolar!

Mac'lar...

1978 yılında dağıtmaya başlanan MacArthur ödülleri bir anlamda her ne kadar Nobel'e benziyorsa da, ikisi arasında önemli farklar var. Mac'larda (bundan sonra kısaca böyle yazacağız) Nobelde olduğu gibi konu sınırlaması yok. Örneğin, Nobel tarihçilere vermez, ama Mac'lar tarihçilerden tutun film yapımcılarına, dansçılara kadar, her mesleğin erbabına verilebiliyor. Hatta mesleğinizin bile olması gerekmiyor; önemli olan yaratıcı bir kafaya sahip olmanız ve bu özelliği eyleme dökme potansiyelinizin yüksek olması. Kısacası parayı alınca düdüğü çalmayı bileceksiniz.

Organizasyonun web sitesinde bildirildiğine göre (<http://www.macfound.org>) Mac'lar yılda 100 bin dolar olmak üzere 5 taksitte ödeniyor. Yani bir anlamda ödül, bizim TÜBİTAK ya da Devlet Planlama Teşkilatı'nın verdiği projelere desteklerine benziyor; ama bizimkilerin aksine Mac'cılar ne proje yazıyor ne de herhangi bir soru sualle karşılaşılıyor. Parayı nasıl isterse öyle kullanıyor; hatta isterse yan gelip yatabiliyor. (Her ne kadar bizimkilere benzemiyor dediysek de....neyse o konuya fazla girmesek iyi olur.) Organizasyonun kendi sitesinde bildirdiğine göre şimdiye kadar kazananlar parayı borçlarını ödemek, yeni bir enstitü açmak, araştırma yapmak, seyahat etmek gibi işlerde kullanmış. Hatta parayı başkalarına veren bile olmuş.

Adayları, organizasyonun belirlediği uzmanlar öneriyor. Ne bu uzmanların, ne de seçimi yapan jüri üyelerinin adları açıklanıyor. Adaylarda aranan özellikler şunlarmış: 1. Yaratıcı olması, 2. Yaratıcılığını eyleme dönüştürecek potansiyeli olması 3. ödülün, adayın karşısına çıkacak engelleri yok edecek olması. Yani ödül verilmezse, aday yapmak istediklerini büyük bir olasılıkla yaşama geçiremeyecek.

Bu yıl kazananlar ödülün nasıl dağıtıldığı hakkında size iyi bir fikir verir: Heykeltıraş, lazer fizikçisi, eczacı, moleküler biyolog, keman yapımcısı, meme kanseri araştırmacısı, eski kitapları koruma uzmanı, ekolog, fotoğrafçı ve balıkçı. Hemen açıklayalım: Eczacı Michael Cohen'e ödül en fazla ilaç sattığı veya balıkçı Ted

Ames'e en büyük balığı tuttuğu için verilmedi. Yanlış yazılan veya eczacılar tarafından yanlış okunan reçeteler yüzünden dünyada her yıl binlerce insan ölür. Cohen bu yanlışları bertaraf edecek yöntemler geliştirmiş. Profesyonel bir balıkçı olan Ames ise, kendisinin ve meslektaşlarının balık hakkında bildiklerini bilimsel temele oturtan çalışmalar yapmış. Örneğin, "Balık sürüleri nereden geliyor, nereye gidiyor?" Bu bilgiler balık stoklarının belirlenmesinde ve korunmasında çok faydalı olmuş. Eğer yanlış saymadıysak şimdiye kadar kazananlar arasında 35 şair, 34 romancı, 25 müzisyen, 21 tiyatrocü, 15 gazeteci ve 4 sendikacı var. Fakat ödül en çok biliminsanlarına verilmiş: 204. Maalesef MacArthur ödülleri sadece ABD vatandaşlarına veriliyor. Dedik ya, zenginin parası...

Ben Yapmadım Ödülleri

İster Nobel, ister bizde filmcilere verilen Altın Portakal ödülleri olsun, kıstas başarılı olmak. Ama başarının tek bir anlamı yok ki. Bazen başarılı olmak için ille de bir şey yapmak gerekmez. Örneğin çalıştığı 6 kişilik ofiste 5 kişi devamlı sigara içtiği halde "Yahu, sen de yak bakalım bir tane" gibi laflara kulak as-

mayan bir memur başarılı değil mi? Etrafındakiler çalıp çırparken, dürüstlükten ödün vermeyen bir iş adamına neden bir ödül verilmesin? İşte bir gün elime yüklü bir para geçerse "Ben Yapmadım" adı altında bir vakıf kurup ödül dağıtmak isterim. Hemen aklıma gelen adayları sıralayayım: Haberlerde bir bandı bir kereden fazla tekrarlamayan haber yapımcısı, kendini haftada bir kereden fazla övmeyen köşe yazarı (aday bulunmazsa çıta haftada ikiye yükseltilir), karısıyla ettiği kavganın hincını öğrencisinden çıkarmayan lise hocası, trafik kurallarına tümüyle uyan bir sürücü, "Bizde de imkan olsa biz de yaparız" mazeretinin arkasına sığınmayan biliminsanı, "Ben bunu senin iyiliğin için söylüyorum" lafını hiç etmeyen anne, baba, ağabey veya abla (eğer yine aday bulunamazsa, amca, dayı ve kuzen de kategoriye dahil edilebilir), yazdığı makalede öğrencisi dahil katkısı olan herkese kredi veren araştırmacı, içinde ayrılık, göz yaşı veya zulüm olmayan klipin yapımcısı ve daha neler neler. Eğer parayı bulursam siz okuyucularımdan da aday belirlemenizi isteyeceğim. Kendisine sormadık ama editörümüz Raşit Gürdilek'in önerceği ödülü şimdiden biliyorum: Bir yıl boyunca yazılarını ayın 15'inden önce gönderen köşe yazarı ödülü. Tabii o ödülün de ancak 5 yılda bir verilebileceğini kaydetmekte yarar var.